

Edebiyat bahçesinden bir meyve...

Beydaba
KELİLE VE DİMNE
Seçme Hikâyeler

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
<i>Kelile ve Dimne</i>	13
<i>Hüseyin Vâiz-i Kâşîfî (Ö. 1505) ve Envâr-ı Süheylî</i>	15

Giriş

İki Güvercin.....	19
Şahin ve Çaylak.....	24
Kaplan Yavrusu.....	27

Birinci Bölüm

DEDİKODUYA KULAK ASMA

İki Şehzade.....	31
Şahin ile Çaylak.....	33
Hazırcı Fare.....	35
Zahmetsiz Rahmet Olmaz.....	36
Açgözlü Tilki.....	40
Etme Bulma Dünyası.....	41
Tavşan ile Tilki.....	42
Tavşan ile Aslan.....	45

Şahin ile Tavuk.....	47
Köylü ile Bülbül.....	49
Açgözlü Avcı.....	51
Kurbağa ile Kazlar.....	52
Kuş ve Maymunlar.....	54
Ayı ile Köylü.....	55
Tüccarın Oyunu.....	57

İkinci Bölüm

İLAHÎ ADALET

Açgözlü Tilki.....	61
Sır Saklamasını Bilmeyen Seyis.....	64
Zengin Olan Derviş.....	66
Suizan Eden Derviş.....	70
Kıskançlığın Sonu.....	72
Cahil Cesaretinin Sonu.....	75

Üçüncü Bölüm

İYİ VE SADIK DOSTUN FAYDALARI

Birlikten Kuvvet Doğar.....	79
Şahin ile Keklik.....	82
Yılan ile Deveci.....	85
Açgözlü Kurt.....	90
Açgözlü Kedi.....	92

Üçüncü Bölüm

İYİ VE SADIK DOSTUN FAYDALARI

Akıllı Tavşan.....	93
Koyun mu Köpek mi?.....	96
Hırsız ile Şeytan.....	98

Fedakâr Maymun.....	100
Yılanın Sabrı.....	107

Beşinci Bölüm
GAFLETİN ZARARLARI

Cahil Dostun Zararı.....	111
Aslan, Tilki ve Eşek.....	114

Altıncı Bölüm
ACELE ETMENİN ZARARLARI

Hayalperest Fakir.....	121
Aceleci Adam.....	122
Aceleci Padişah.....	123

Yedinci Bölüm
DÜŞMANLARIN HİLESİNE KARŞI
TEDBİRLİ OLMAK

Farenin Kurnazlığı.....	127
Dostunu İyi Seç.....	131

Sekizinci Bölüm
KİNDARLARDAN KAÇINMAK VE ONLARIN
DOST GÖRÜNMESİNE ALDANMAMAK

Bilgenin Duası.....	135
Evlat mı Hayat mı?.....	137
Doğru Tedavi.....	138
Kurda Nasihat Vermek.....	139
Fırıncı ile Bedevi.....	141

Dokuzuncu Bölüm
AFFETMENİN FAZİLETİ

Kanaatkâr Derviş.....	143
Kıskançlığın Sonu.....	145
Merhametli Padişah.....	148

Onuncu Bölüm
İYİLİĞİ MÜKÂFATLANDIRMAK

Mazlumun Âhı.....	151
Maymun ile Hinzır.....	152

On Birinci Bölüm
GÜCÜNDEN FAZLA İŞE GİRİŞİP
ASIL İŞTEN KALMAK

Açgözlü Kuş.....	155
İlla İlim İlla İlim!.....	156
Karga ile Keklik.....	160

On İkinci Bölüm
AĞIRBAŞLI VE İYİ HUYLU
OLMANIN FAZİLETLERİ

Sonsuz Hayat.....	163
Son Pişmanlık.....	166

ÖNSÖZ

Kıssadan hisse... Hikmet geleneğini iki kelimedede anlatmayı başaran bu ifadenin manasını bulduğu birçok metin vardır. Doğu kültürünün manevî hayatı hedef alan bakış açısının olmazsa olmazı olan bu metinler, kıssadan hisse geleneğini yaşatmak için hayvan hikâyelerini seçmiştir. Bu tip hikâyeler, nasihat vermeyi gaye edinen müellifler tarafından en iyi araç kabul edilmiştir. İşte bu çerçevede hikâye geleneğinin atası konumunda bir metin vardır ki kendisinden sonraki birçok esere fikir babası olmuştur: Kelile ve Dimne.

Kelile ve Dimne, çeşitli hayvan hikâyeleriyle süslü bir şaheserdir. Eserde iç içe geçmiş birçok hikâye bulunur.

Çeşitli bölümlere ayrılan eserde, her bölüm farklı bir anlatıcı tipiyle kapılarını aralar. Bu anlatıcılar arasında hem insan hem de hayvan tipleri vardır. Maymun, tilki, aslan, kurt, eşek, güvercin, keklik vb. hayvanlar ile iyi / kötü insan karakterleri etrafında anlatılan hikâyeler, gerçek hayatta mümkün olan hadiselerin örneklerle anlatılması şeklinde geçer. Doğruluk, sadakat, ağırbaşlılık, tevazu, öfkeyi yenmek, fevrî davranmamak gibi ahlâki erdemlere dair olması gerekenler, konulara uygun hikâyelerle verilmiştir. Eser, bu yönüyle başta Mevlâna'nın *Mesnevî*'si ve Şeyh Sadî'nin *Bostân* ve *Gülistân*'ı olmak üzere birçok nasihat kitabına ilham kaynağı olmuştur. Hatta içinde yer alan bazı hikâyeler, adı geçen müellifler tarafından aynen kullanılmıştır.

Kelile ve Dimne, bugün çok az kullanılan Pehlevî dilinde yazılsa da, yaygınlık bakımından sınırları aşmıştır. Hükümdarlara verilen altın değerindeki nasihatleri barındırdığı için, çeşitli dönemlerde yaşamış devlet adamlarının başucu kitabı olmuştur. Haliyle bu ilgi, eserin farklı dillere tercüme edilmesi açısından büyük bir talihi de beraberinde getirmiştir. Eserin usta ellerle yapılan Arapça ve Farsça tercümeleri, şöhretini

dünyaya yaymış, onu unutulmazlar arasına dâhil etmiştir. Hele bu çeviriler içerisinde bir tanesi vardır ki dil, söyleyiş ve ifade bakımından benzerlerini gölgede bırakmış, eserin çok daha geniş kitlelere ulaşmasında en büyük rolü oynamıştır. Bu eser, Hüseyin Vâiz-i Kâşifi'nin *Envâr-ı Süheylî*'sidir. 15. asırda kaleme alınan *Envâr-ı Süheylî*, Debşelem Şah ile Beydeba arasındaki hikmet dolu konuşmaları, oldukça tatlı bir edayla anlatmayı başarmıştır.

Elinizdeki kitapta yer alan hikâyeler, Kâşifi'nin *Envâr-ı Süheylî*'sinden alındı. Her bölümün çatısını oluşturan uzun hikâyelerden *Kelile ve Dimne* hakkında fikir sahibi edecek kısa hikâyeler tercih edildi. Hikâyelerin sonunda geçen “kıssadan hisse” değerindeki öğütler, ita-lik dizildi.

Kelile ve Dimne, doğruluk ve iyiliğin her zaman için geçer akçe olduğunu savunurken, fani dünyada kısa süreli menfaatler için kalp kırıp ah almanın en büyük yanlış olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Eser bu yönüyle, hayvanlar âleminden devşirilen nasihatleri görüp ibret almak isteyenler için bulunmaz bir kaynaktır.

Ozan YILMAZ

KELİLE VE DİMNE

Hint kökenli masal ve hikâye tarzında Kelile ve Dimne, nasihatname türünün önemli örnekleri arasındadır. Tarihi bir hayli eskiye dayanan eser, Hintli bir bilge tarafından anlatılan hikâyelerden oluşur. İsmi, hikâyeler içerisinde geçen Karataka / Kelilag (Kelile) ve Damanaka / Dimnag (Dimne) adlı iki çalkaldan alır. Eserin iskeletini oluşturan hikâyelerin kaynakları arasında, literatürde *Pançatantra Hikâyeleri* adıyla bilinen metinler de vardır.

Pehlevîce *Kelile ve Dimne*, Debşelem adlı bir padişah için derlenmiştir. Eseri derleyen müellifin ismi Beydeba'dır. Debşelem, Beydeba'dan kendisine nasihat vermesini istemiş, Beydeba da

nasihatlerini tesirli kılmak için temsilî hayvan hikâyelerini seçmiştir. Bu hikâyeleri de Sanskritçe *Pançatantra Hikâyeleri*'nden esinlenerek oluşturmuştur. Bu yüzden kitap, Hint hikmet geleneğinden damıtılmış çok önemli nasihatler içerir.

Eserin ününü duyan Sasani hükümdarı Nuşirevan, veziri Büzürcmihir'den (bazı kaynaklarda tabip Berzuye) bu Sanskritçe kitabı bulmasını istemiş, daha sonra eserin Farsçaya tercüme edilmesi yoluyla eser bazı değişikliklere uğramış, daha da zenginleşmiştir.

Eser, Abbasi halifesi Mansur'un isteğiyle Abdullah bin Mukaffâ (İbnü'l-Mukaffâ) tarafından Arapçaya, Hüseyin Baykara'nın emirlerinden Emir Süheylî'nin isteğiyle de Hüseyin Vâiz-i Kâşifî tarafından *Envâr-ı Süheylî* ismiyle Farsçaya çevrilmiştir. Bilinen en iyi çeviriler bunlardır. Gazneli Mahmud'un ricasıyla Nasrullah bin Münşî (ö. XII. yüzyıl) tarafından yapılan tercüme bir nesir harikası olmakla birlikte, eserin dili bir hayli ağırdır. Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin *Envâr-ı Süheylî*'si ise hem sadelik hem de sanat bakımından benzerlerini gölgede bırakmış, Doğu'da ve Batı'da birçok dile tercüme edilerek unutulmaz eserler arasına girmiştir.

HÜSEYİN VÂİZ-İ KÂŞİFÎ (ö. 1505) ve ENVÂR-I SÜHEYLÎ

Müellifin asıl adı Kemâleddîn Hüseyin bin Ali'dir. Aslen Sebzvâr şehridir. Timurlular döneminin sonlarında yetişmiş büyük bir isimdir. Herat sultanı Hüseyin Baykara'yla aynı dönemde yaşamıştır. Herat şehrinde sürekli vaaz verdiği için "Vâiz" lakabıyla anılmıştır. Ayrıca şiirlerinde kullandığı mahlas sebebiyle "Kâşifi" diye de bilinir. Kelâm, hadis ve tefsir ilimlerinde, belâgat ve edebiyatın çeşitli şubelerinde otorite sahibidir. Fuzûlî'nin (ö. 1556) Kerbela hadisesi üzerine yazdığı Hadîkatü's-Süedâ'sına kaynaklık eden Ravzatü's-Şühedâ, önemli eserleri arasındadır. Bundan başka Kelile ve Dimne'nin Farsça tercümesi Envâr-ı Süheylî meşhurdur.

Envâr-ı Süheylî, Hüseyin Vâiz-i Kâşifî tarafından, Sultan Hüseyin Baykara'nın sarayındaki emirlerden Emîr Süheylî adına kaleme alınmıştır. Esere *Envâr-ı Süheylî* adı verilmesinin sebebi budur. Eserin yazılış sebepleri arasında, Nasrullah Münşî'nin yaptığı süslü nesir tercümesinin dilini biraz daha hafifletmek de vardır. Bu yüzden Nasrullah'ın eserindeki Arapça atasözü ve şiirler yerine daha sadeleri tercih edilmiştir. Ancak yine de eser bu haliyle dahi bir sanat harikasıdır. Kâşifî, seci sanatına müracaat ettiği yerlerde sanatının zirvesine ulaşmıştır. *Envâr-ı Süheylî*, Alâadin Ali Çelebi (ö. 1543) tarafından da *Hümâyunnâme* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

Kelile ve Dimne

Seçme Hikâyeler

Giriş

•••

İKİ GÜVERCİN

İki güvercin, bir yuvada birlikte yaşıyorlardı. Ne başkalarının gelip rahatsız etmesi ne de zamanenin kötülüklerinden sıkıntı çekme gibi bir dertleri vardı. Su ve buğdaya kanaat ediyorlardı. Birinin adı Bâzende, diğ­gerinin adı da Nevâzende idi. Her ikisi de gece ve gün­düz birbirlerine güzel şarkılar söylerler, ara sıra gönül açan nağmelerle güzel güzel öterlerdi.

Günün birinde Bâzende, yolculuğa çıkmak sevdası­na kapıldı. Arkadaşına dedi ki:

- Ne zamana dek bir yuvada kapalı kalıp zaman ge­çireceğiz? Ben bir müddet çevreyi dolaşmak niyetin­deyim. Zira yolculuk sırasında garip ve güzel şeyler görmek, önemli tecrübeler edinmek mümkün. Zira atalarımız, “*Yolculuk, zaferin aracıdır.*” demişler. Kılıç kından çıkmadıktan ve kalem bir yol takip etmedik­ten sonra ortaya güzel işler çıktığı görülmemiştir.

Bu düşünceye üzülen Nevâzende dedi ki:

- Sevgili dostum! Sen yolculuk zahmeti çekmemiş, gur­bet sıkıntısı görmemişsin. Ayrılık acısı nedir bilmiyorsun.

Yolculuk, ayrılıktan başka meyvesi olmayan bir ağaçtır. Gurbet ise sürünme yağmurundan başka tek bir damla bile vermez.

Bâzende ısrarlıydı:

- Her ne kadar gurbet sıkıntı verse de yeni yerler görmek ve dünyanın güzelliklerini seyretmek rahatlık verir. Ayrıca insan yolculuk yapmaya alışınca eskisi kadar sıkıntı da çekmez.

Nevâzende buna da itiraz ederek dedi ki:

- Sevgili dostum! Dünyayı dolaşmak ve güzel bahçeleri seyretmek, ancak arkadaşlarla birlikte olursa güzeldir. Arkadaşının yüzünü görmekten mahrum olan kişi, gezmekten ne zevk alır ki? Dertlerin en büyüğü sevdiğinden ayrı kalmaktır.

Bâzende şöyle cevap verdi:

- Sevgili dostum! Artık ayrılıktan bahsedip durma. Yardım elini uzatacak arkadaş bulunur elbette. Bir dosttan ayrılan kişi, gittiği yerde başka bir dost bulursa hiçbir sıkıntısı kalmaz. Sevdiğim bir dostumdan ayrı kalsam da, kısa zaman sonra kendimi başka bir dostun sohbetinde bulabilirim. Artık bana yolculuğun güçlüklerini anlatma. Yolculuk insanı olgunlaştırır derim, başka da bir şey demem.

Nevâzende üzgün bir şekilde:

- Azizim! Sen benden ayrılmak istiyorsun, başka bir arkadaştan bahsediyorsun. Eski arkadaşlık bağlarımızı hiçe sayıyor, yeni arkadaşlar peşinde koşuyorsun. O zaman gidebilirsin. Ama unutma ki yeni dostluklar için

eski arkadaşlardan vazgeçmek iyi değildir, diyerek arkadaşıyla vedalaştı.

Bâzende, arkadaşından ayrılmayı göze aldıktan sonra, yeni yerler görmek üzere kanatlandı. Havada büyük bir şevkle uçuyordu. Yüksek dağlar, cennet gibi bağlar gördü. Böylelikle yolu, zirvesi neredeyse gökyüzüne erişen bir dağa ulaştı. Dağın hemen etrafında, görünce göze gönle ferahlık veren bir bahçe vardı. Bâzende, o güzel yeri çok beğendi. Dinlenmek için bir süre burada kalmaya karar verdi.

Henüz dinlenmeye başlamıştı ki büyük bir fırtına koptu. Gök gürlemesi ve şimşek çakımları arasında ne yapacağını şaşırды. Bir an kıyamet kopuyor sandı. Yıldırımlardan kaçabileceği bir yer yoktu. Bazen bir dalın altına saklandı, bazen de ağaç yapraklarıyla korunmaya çalıştı. Fırtına ise gittikçe şiddetlenerek devam ediyordu. Oldukça zor bir geceydi. Bir ara yuvası ve vefakâr dostu aklına geldi. Derinden bir ah çekti. *“Senden ayrılmanın başıma böyle şeyler açacağını bilsem, bir an olsun ayrılabilir miydim?”* diyerek hayıflandı. Bu düşünceler içinde uykuya daldı. Gözlerini açtığında sabah olmuştu. Kara kara bulutlar yerlerini masmavi gökyüzüne bırakmıştı. Her yer aydınlanmış, güneş bütün parlaklığıyla ortaya çıkmıştı.

Bâzende yeniden uçmaya başladı. Yuvasına dönmekle yoluna devam etmek arasında kararsız kalmıştı. Birkaç gün kararsız bir şekilde dolaştı. O böyle dolaşırken, karşısına keskin pençeli bir şahin çıkageldi. Şahin, Bâzende’yi avlamak için hızla ona doğru süzüldü. Zavallı güvercin, acımasız şahini görür görmez korkudan